

УДК 37.013.42

С.І.Семчук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДОШКІЛЬНОЇ УСТАНОВИ

В статті дається характеристика використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі дошкільної установи. Аналізуються сучасні погляди науковців щодо означеної проблеми. Розкрито особливості впливу комп'ютерних технологій на становлення особистості дитини-дошкільника. Обґрунтовано механізм засвоєння дітьми дошкільного віку сприйнятої інформації із комп'ютерного екрану.

Постановка проблеми. Одне із основних завдань навчально-виховного процесу дошкільної установи в сучасних умовах полягає не стільки в накопиченні різноманітної інформації засобами комп'ютерних технологій, скільки в засвоєнні соціокультурного досвіду побудови людських стосунків і на цій основі збагачення уявлень дітей про довкілля.

Культурними формами становлення особистості в процесі виховання й освіти є, поряд з дитячими іграми – комп'ютерні технології.

Комп'ютерні технології є потужним інструментом впливу на становлення особистості. Підростаюче покоління ХХІ століття, яке не володіє комп'ютерною технікою, можна порівняти з особистістю минулого століття, яке не вміє, ні читати, ні писати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема використання сучасних інформаційних та комп'ютерних технологій у педагогічному процесі, висвітлена в роботах учених (Р. Вільямса, Б. Гершунського, В. Глушкова, А. Єршова, К. Маклін, Ю. Машбиця, С. Пейперта, Є. Полат та ін.). Науковці стверджують, що впровадження комп'ютерних технологій у практику навчання є однією з форм підвищення ефективності навчального процесу.

Проблемою розробки й використання комп'ютерних технологій навчання займалися вчені (Н. Апатова, А. Верлань, М. Головань, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Іваськів, В. Лапінський, В. Мадзігон, Д. Матро, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, І. Роберт, П. Ротаєнко, В. Руденко, М. Семко, О. Християнінов).

Технології комп'ютеризованого навчання досліджували вчені (А. Ашероф, А. Довгялло, О. Савельєв, О. Молібог та зарубіжні – Г. Клейман, Н. Краудер, С. Пейперт, В. Скіннер).

Підготовка дітей дошкільного віку у страті сприйняття інформації, формування у них комп'ютерної культури й інформаційної компетентності в реаліях сьогодення постає як нова соціально значуща проблема.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Використання комп'ютерних технологій в освітньому просторі – це не примха, а жорстка вимога сьогодення. З одного боку, комп'ютерні технології надають дитині-дошкільнику можливість навчатися, знаходити джерела інформації, виховувати самостійність і відповідальність при одержанні нових знань, розвивати дисципліну інтелектуальної діяльності. З іншого, комп'ютерні технології здійснюють негативний вплив на молоде покоління.

Саме тому останнім часом багато вчених – соціологів, культурологів, педагогів, психологів, медичних працівників – цікавляться цією проблемою та аналізують вплив комп'ютерних технологій на становлення особистості дитини-дошкільника.

Метою статті є характеристика використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі дошкільної установи та особливості їх впливу на становлення особистості дитини-дошкільника.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашій країні процес комп'ютеризації навчання та виховання розпочався нещодавно. Це пов'язане з появою комп'ютерів нового покоління і масовим впровадженням їх у дошкільні та навчальні заклади різних типів і рівнів акредитації.

Виникнення в 50-х роках ХХ століття і поступове поширення комп'ютерних технологій, відчутно змінило ситуацію в освітньо-виховному та культурному житті суспільства, істотно вплинуло на становлення особистості загалом та дітей дошкільного віку, зокрема.

Формами впливу комп'ютерних технологій на становлення особистості дитини-дошкільника є: 1) трансляція інформації про культуру та її репродукція; 2) власні творчі,

продуктивні можливості комп'ютерних технологій; 3) естетична функція. Окремі спеціалісти вважають, що принаймі половина людства формує свої погляди під впливом комп'ютерних технологій [4, 291].

Комп'ютери та їх програмне забезпечення надали людству величезні можливості для отримання різнобічної інформації в найкоротші терміни. Винахід комп'ютера ознаменував собою перехід людства від моделювання, посилення фізичних можливостей і функцій людини до моделювання і посилення її інтелектуальних можливостей [4, 290].

Загальновідомо, що від народження діти не володіють здатністю критично мислити. Цю здатність необхідно формувати протягом тривалого періоду. Усі події та явища, що оточують дитину, стають звичними і сприймаються як норма. Це пов'язано із недостатнім життєвим досвідом дитини [7, 14].

Психологи-дослідники вважають, що комп'ютерні технології дають молодому поколінню більше можливості для активного розрядження, ніж пасивне вбирання емоційних вражень біля екрана телевізора. Між тим науковці довели, що у великих дозах комп'ютерні технології приводять до накопичення хронічного стресу з усіма негативними для організму дітей наслідками [1,111].

Під час тривалого перебування за комп'ютером, молоде покоління піддається таким головним факторам ризику, як:

- втома очей від мерехтливого зображення на екрані;
- тривала статична робоча поза користувача;
- психологічна втома від невідповідного оформлення та освітлення приміщення;
- термін перебування користувача за комп'ютером;
- втома через неправильне ергономічне оформлення та психологічний вміст програмного забезпечення;
- стреси, що виникають через застосування комп'ютерів;
- супротивними поглядами на світ в цілому.

Комп'ютерні технології формують віртуальний світ підростаючого покоління, де уявне, створене фантазією і виражене символічною комп'ютерною мовою, засвоюється і переживається як справжнє, де боротьба комп'ютерно персоніфікованих сил добра і зла, правди і кривди, любові і відрази сприймається «правдиво». Комп'ютер є формотворенням здатності пережити уявне як справжнє, як засіб засвоєння і перетворення в «неорганічну природу» людського в людині і першопочатків моральності, людських почуттів і моральних переживань, власне того, що зветься сумлінням. Діти дедалі більше залежать від комп'ютерів та проводять усе більше часу перед монітором.

Треба зауважити, що повноцінній соціалізації особистості загрожує саме надмірне захоплення комп'ютерними технологіями, незалежно від того, чи є вже залежність, чи її немає. Тому, можливі небажані наслідки взаємодії дітей з комп'ютерними технологіями, які слід враховувати з самого початку ознайомлення з ними. Проте відгороджувати дітей від цих технологій – це неприпустима помилка, оскільки вони є частиною майбутнього. По – перше, це загальмує освіту, по – друге, знизить соціальний статус, призведе до втрати особистісного «Я» серед ровесників.

Психологи (К. Янг та Ф. Сарасота) у 2001 році заявили, що діти дошкільного віку особливо підпадають під вплив Інтернет-залежності. І особливо насторожує те, що кількість користувачів цього віку невпинно зростає. Посилаючись на дослідження Кімберлі Янг, В. Бондаровська та Н. Пов'якель виділили такі ознаки Інтернет-залежності:

- ейфорія (піднесений стан) від перебування в Інтернеті;
- відмова від харчування та сну заради розваг в Інтернеті;
- багатогодинне просиджування в Інтернеті;
- погіршення пам'яті й уваги;
- нехтування інтересів рідних, близьких та друзів заради перебування в Інтернеті ;
- роздратованість від того, що хтось або щось не дає змоги користуватись Інтернетом [2, с. 21].

У сучасному світі особистість дитини з раннього дитинства опиняється в оточенні техносфери, істотною частиною якої є комп'ютерні технології. Комп'ютерні технології виконують певні функції в суспільстві, а найважливішими серед яких є:

- 1) комунікативна (функція спілкування);

2) ідеологічна, пов'язана з прагненням впливати на світосприйняття та ціннісні орієнтації молоді аудиторії, на її свідомість, ідеали, мотивацію поведінки тощо;

3) культурно-освітня (трансляція в суспільстві культурних цінностей, виховання на зразках загальнонародської культури, а отже, сприяє індивідуальному розвитку);

4) рекламно-довідкова, спрямована на задоволення практично-утилітарних потреб особистості;

5) рекреативна, пов'язана зі світом розваг, зняття напруження, отримання задоволення [6, 48 – 72].

Зауважимо, що це нормативні функції. Але якщо йдеться про функціонування комп'ютерних технологій, які впливають на становлення особистості дошкільника, то слід вказати на пізнавальну, освітню та виховну функції. Пізнавальна функція пов'язана з розширенням загальної інформованості молодого покоління; освітня – з розповсюдженням та закріпленням знань про навколишню дійсність; виховна – з формуванням загальнонародських гуманістичних цінностей та сприяє духовному збагаченню особистості.

Сьогодні все частіше почали говорити про гіпнотичний вплив комп'ютерних технологій на свідомість дитини-дошкільника. Комп'ютерні технології виконують також релаксаційну функцію, заповнюючи час відпочинку дітей, формують потреби, що не співвідносяться з можливостями їхнього задоволення. Нова картина світу, що формується в молодого покоління завдяки комп'ютерним технологіям, призводить до певних змін у психології: змінюється механізм сприйняття світу, виникають специфічні ціннісні орієнтації, несподівані способи самореалізації особистості [5, 116].

Аналізуючи сучасний стан постіндустріального суспільства, ми з усією впевненістю можемо констатувати, що комп'ютерні технології, виконуючи зазначені функції, з одного боку, сприяють засвоєнню та утвердженню нових норм життя, з іншого – фальсифікована, необ'єктивна інформація. Головним наслідком комп'ютерних технологій стала доступність величезних масивів інформації [4, 289].

У сучасних наукових джерелах широко висвітлюються переваги поширення комп'ютерних технологій – віртуальна освіта, мобільні телефони-радіоприймачі, Інтернет-аукціони, нові субкультури, що виникли в мережі Інтернет. Водночас широко обговорюються й негативні наслідки розвитку мережі Інтернет:

1) страхи перед інформаційною війною, втрата державного суверенітету, засилля порнографії та її згубна дія на розум і почуття юних відвідувачів мережі Інтернет;

2) страшні історії про захоплення найбільших банків, усебічну поінформованість терористів у справах своїх майбутніх жертв [3, 10].

У світлі цього С. Лемсон зазначає таке, що «діти привчаються до думки, що страхи та насилля – це норма, побоюються стати жертвою злочинця і найменше спроможні допомогти жертві злочину. Вони зростають більш агресивними і жорстокими» [9, 25].

Слушною є і думка А. Федорова про те, що «медіа показують дітям велику кількість лякливих образів, які викликають страх. Більшість з них ймовірно діти ніколи б не побачили в реальному житті» [8, 47].

Сучасним дошкільникам необхідна не лише ґрунтовна інформаційна підготовка. Не менш важливою є естетична готовність сприйняти, відчуті соціально-психологічну атмосферу епохи, оцінити її здобутки. У цьому вбачається розуміння необхідності створення належної бази, пов'язаної з удосконаленням культури почуттів, взаємин, потреб, без яких не можна соціалізувати особистість, здатну усвідомити цінності людського буття, красу природи, мистецтва, суспільних відносин, зрештою, самої людини.

Інформатизація дошкільної освіти є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, відображає загальні тенденції глобалізації світових процесів розвитку, виступає як визначальний інформаційний і комунікаційний базис освіти та гармонійного розвитку особистості.

Основою інформаційної культури особистості є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку; вміння орієнтуватися в безмежному просторі різноманітних повідомлень і даних, раціонально використовувати засоби сучасних комп'ютерних технологій для задоволення інформаційних потреб. Всі ці трансформаційні процеси розкривають актуальне поняття компетентності особистості.

Відтак, інформаційна компетентність є своєрідним показником готовності особистості до життя, що дає змогу визначити здатність людини до подальшого особистісного розвитку, активної участі у житті суспільства.

В основу концепції «інформаційної компетентності» покладено ідею виховання компетентної людини, яка не лише має необхідні знання, високі моральні якості, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи набуті нею із комп'ютерних технологій знання і беручи на себе відповідальність на певну діяльність.

Застосування сучасних комп'ютерних технологій як технічного засобу розвитку дитини дошкільного віку, індивідуалізації та диференціації навчання передбачає:

- формування інформаційної компетентності вихователя;
- знання та неухильне дотримання санітарно-гігієнічних норм та правил організації педагогічного процесу за умови проведення занять із використанням сучасних технічних засобів;
- знання видів педагогічного програмного забезпечення (навчальні, контролюючі, розвивальні, ігрові програми), призначення, організаційно-педагогічних та санітарно-гігієнічних вимог до їх створення та використання.

Складовими інформаційної компетентності є:

- система уявлень про інформатику (знання про інформаційне середовище, закони його функціонування, уміння орієнтуватися в інформаційних потоках);
- комп'ютерна грамотність (уміння працювати з комп'ютером, навички користувача, здатність використовувати допоміжні апаратні засоби);
- відповідний стиль мислення.

Проблема впливу комп'ютерних технологій на становлення дитини-дошкільника тісно переплітається з іншими аспектами її життя: індивідуальним розвитком, навичками користування комп'ютером, впливом батьків, спілкуванням з групою однолітків, виховною роботою вихователів. Ця проблема тісно пов'язана зі складною системою цінностей, яка реалізується в процесі соціалізації.

Отже, створення сприятливих умов для набуття дітьми інформаційної компетентності та соціального досвіду під впливом комп'ютерних технологій, є одним із найважливіших педагогічних завдань дошкільної освіти.

Для нас значимий інтерес викликає механізм засвоєння дітьми сприйнятої інформації із комп'ютера, який відбувається на основі послідовності дій. Зарубіжні дослідники (Х. Маркус, П. Левіскі, Дж. Сміт) стверджують, що люди швидше переробляють ту інформацію, яка має близьку відповідність до образу «Я» (див. рис. 1.).

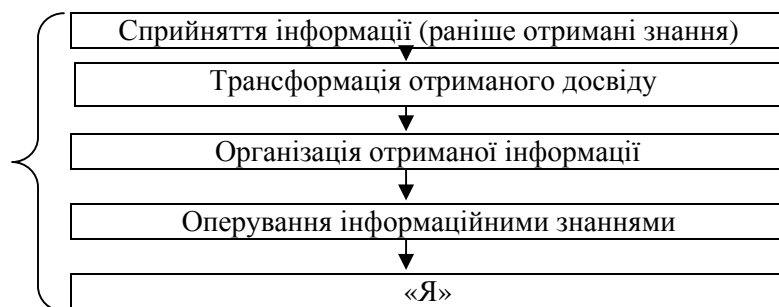

Рис. 1. Механізм засвоєння дітьми сприйнятої інформації із комп'ютерного екрану

Прокоментуємо зображене на рисунку. Соціальний розвиток особистості проходить двома взаємопов'язаними лініями – суспільство завдяки потужному впливу комп'ютерних технологій надає зростаючій особистості інформацію у вигляді певних стереотипів нормативно і ненормативно орієнтованої поведінки. Таким чином, дитина поступово оволодіває суспільним досвідом (здобуває інформаційні знання, уміння, формує особистісні потреби, здібності, почуття), відповідно до власного досвіду і розуміння їх розширює та систематизує. З іншого боку, дитина не лише усвідомлює себе суб'єктом, а й відчуває потребу реалізувати себе як суб'єкт широкого кола суспільних взаємин. Розглянемо докладніше окреслену схему.

Блок «Сприйняття інформації» відображає ту кількість інформації, яку несуть комп'ютерні технології. Вона сприймається й накопичується дитиною не усвідомлено та стихійно. Здобуті знання в процесі первинної соціалізації сприймаються в емоційно-естетичному забарвленні як приємна (неприємна), доцільна (недоцільна) інформація. Соціальний досвід дитини збагачується невпинно, постійно насичується, забезпечуючи формування нових особистісних

утворень та формування ціннісних орієнтаційних проявів до людей та до самої себе як повноцінного члена соціуму.

Блок «Трансформація отриманого досвіду» відображає спробу застосувати дитиною набутий власний досвід, отриманий із комп'ютерних технологій, в соціальній поведінці, в спілкування з іншими, вироблене особисте ставлення до приписуваних ролей, становлення особистісних знань, а також, норм, систем смислів і значень. Для розвитку себе як соціальної істоти, дитина пробує ідентифікувати, наслідувати, копіювати, виявляти власну активність та апробувати на практиці соціальні ролі (авторитетні однолітки, сім'я, знайомі, вихователі, дорослі), перейнявши ті риси, які вважаються ціннісно значущими.

Блок «Організація отриманої інформації» репрезентує процес цілеспрямованого, ефективного педагогічного впливу (в особі вихователя) на становлення особистості дитини-дошкільника в умовах глобальних змін інформаційного простору. Зорієнтувати дитину в соціумі, систематизувати й поглибити її знання про відоме та невідоме, ознайомити з новими знаннями, «задіяти» їх у реальній життєдіяльності, разом з нею «пережити» їх, адаптувати зміст і форму подання інформації до рівня її сприйняття – важливі складові діяльності вихователя, спрямованої на забезпечення процесу соціального становлення особистості дитини, яка зростає.

Блок «Оперування інформаційними знаннями» відображає забезпечення єдності свідомості й діяльності, які є кінцевим результатом засвоєння соціального досвіду на певному етапі, що виступає показником формування інформаційної компетентності дитини-дошкільника, зокрема – позитивного впливу інформаційного поля на формування соціального мислення особистості й вироблення ціннісних орієнтирів, які становлять основу для вибору правильного вчинку (соціальної дії). У процесі впливу комп'ютерних технологій на особистість проявляється ефективність у «закладених» реакціях дитини й визначається не тільки акомодациєю до суспільних вимог, але й умінням виражати свою активність, яка потрібна для взаємодії з соціумом чи протидії йому.

Блок «Я» демонструє накопичений дитиною соціальний досвід, відображає здобуті знання про себе та інших. Розвиваючи власний образ «Я», дитина поступово формує власну соціальну думку, адекватно оцінює вчинки партнерів, здійснює вибирає соціально схвалювані форми поведінки, співвідносить власну самооцінку із судженням про нього дитячого співтовариства та дорослих.

Протягом дошкільного віку дитина вчиться орієнтуватися на вимоги і стандарти дорослих – рідних, вихователів. Суттєвий вплив здійснює група однолітків (дитяче співтовариство), членом якої є сама дитина. Особливого значення набуває процес інформування, який забезпечує діяльність і розвиток особистості та за своєю сутністю має формувальний вплив на особистість дитини-дошкільника, про що ми вже вище зазначали. Процес інформування за своїми функціями та структурою близький до педагогічного процесу ДНЗ. Вважаємо, що при певних умовах формувальний ефект впливу комп'ютерних технологій на становлення особистості дитини-дошкільника може бути підсилений і, відповідно, стати соціально ціннісним і особистісно визначальним.

Використання комп'ютерних технологій в педагогічному процесі ДНЗ позитивно впливає на становлення дитини-дошкільника. Тож комп'ютер має входити в життя молодого покоління через гру, конструювання, художню творчість та інші види символіко-моделювальної діяльності, Як показують дослідження Л. Венгера, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, М. Поддякова, у дитини до п'яти років повністю розвивається символічна функція наочно-образного мислення, що є основним показником рівня розумового розвитку дитини в цьому віці. Саме тому, вже починаючи із середнього дошкільного віку, дитина здатна свідомо обирати спосіб дії, сприймати особливі умови, що пропонуються комп'ютерними технологіями.

Працюючи на комп'ютері, дошкільник має справу з наочними екранними образами, які він наділяє символічним, ігровим значенням, переходячи в такий спосіб від звичних практичних дій з предметами до дії з ними в образному (модельному, символічному) плані. Опановуючи комп'ютерні технології, у дитини формуються передумови теоретичного мислення, що характеризуються усвідомленим вибором способу дії для розв'язання поставленого завдання. До того ж діти, які вміють користуватися комп'ютером, більше підготовлені до мисленої діяльності, розвиток якої є запорукою успішного навчання в школі.

Застосування в дошкільному навчальному закладі комп'ютерних технологій в органічному поєднанні з традиційними засобами виховання сприяє підвищенню загальної якості виховання, розвитку творчої особистості. Але тут визначальними є компетентність вихователя щодо предмета

навчання й застосовуваних ним методів та засобів, а також розвивальний зміст комп'ютерних програм.

Комп'ютер сам собою не відіграє жодної ролі за відсутності загальної концепції його використання в дошкільній освіті, програмно-методичного забезпечення, яке відповідає завданням розвитку, виховання і навчання дитини та психофізіологічним можливостям.

Висновки з даного дослідження. Отже, комп'ютер — це насамперед засіб діяльності дитини. Інформаційний потік здійснює вплив на формування системи знань й емоційну сферу сприйняття дитини, тому необхідно широко використовувати комп'ютерні технології в навчанні. Тому, організовуючи ознайомлення дошкільника з комп'ютерними технологіями, педагог має ставити в центрі уваги саму дитину. Саме ці орієнтири націлюють педагогів на комплексну реорганізацію умов перебування дитини в дошкільному навчальному закладі.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Подальше дослідження планується провести у напрямі розробки й теоретичного обґрунтування інтегрованої моделі формування інформаційної компетентності дітей дошкільного віку засобами комп'ютерних технологій навчання.

1. Бовть О. Б. Комп'ютерні ігри та дитяча агресивність: випадковий взаємозв'язок чи прикра закономірність? / О. Б. Бовть // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1 – 2. – С. 110-116.
2. Бондаровська В. М. Людина у світі інформаційно-комунікаційних технологій / В. М. Бондаровська, Н. І. Пов'якель // Психолог. – № 25 (169). – 2005. – С. 5-9.
3. Бондаровська В. М. У мережі інтернет: психологічні, етичні, культурологічні проблеми / В. М. Бондаровська, Н. І. Пов'якель // Психолог. – № 25 (169). – 2005. – С. 10-15.
4. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти / Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. – К.: «Освіта України». – 2006. – 390 с.
5. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін.; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
6. Прохоров Е. П. Введение в теорию журналистики / Прохоров Е. П. – М., 1995. – 172 с.
7. Сарапулова Є. Чим шкідливі «Том і Джеррі»? / Є. Сарапулова // Дошкільне виховання. – 2003. – № 11. – С 21-23.
8. Федоров А. В. Школьники и компьютерные игры с «экраным насилием» / А. В. Федоров // Педагогика. – 2004. – № 6. – С. 45-49.
9. Lamson S. R. Media Violence Has Increased the Murder Rate / Lamson S. R. // C.Wekesser (ed.), Violence in the Media. – San Diego, 1995. – P. 25.